

MAKTABGACHA YOSHDAGI NUTQIDA KAMCHILIKLARI MAVJUD BOLALARNING PEDAGOGIK ISH TIZIMI

Mutalliyeva Madina Baxodir qizi

Toshkent kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali talabasi

Maxsus pedagogika Defektologiya Logopediya

yo'nalishi 1-kurs magistranti +99899922-56-40

Annotatsiya: Ushbu maqolada nutq nuqsonlari bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarni qo'llab-quvvatlashning pedagogik usullari ko'rib chiqiladi. Bu erta aralashuv, o'yinga asoslangan ta'lim va o'qituvchilar, terapevtlar va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlikning muhimligini ta'kidlaydi. Nutq kamchiliklarini bartaraf etishning asosiy strategiyalari va muammolari, nutqni erta rivojlantirish uchun samarali va inklyuziv tizimlarni yaratish bo'yicha tavsiyalar muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, nutq nuqsonlari, erta aralashuv, o'yinga asoslangan ta'lim, nutq terapiyasi, individual ta'lim, hamkorlik yondashuvlari, tilni rivojlantirish, inklyuziv pedagogika, bola rivojlanishi.

Kirish

Nutq va tilni rivojlantirish bolaning erta yoshidagi eng muhim jihatlaridan biri bo'lib, muloqot, o'rganish va ijtimoiy o'zaro munosabatlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar odatda tilni tushunish va ishlatish qobiliyatining tez o'sishini boshdan kechiradilar. Biroq, ba'zi bolalar uchun bu rivojlanish jarayoni nutq nuqsonlari, masalan, artikulyatsiya buzilishi, fonologik qiyinchiliklar, duduqlanish yoki til rivojlanishining kechikishi bilan to'sqinlik qiladi. Ushbu muammolar nafaqat muloqotga ta'sir qiladi, balki kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishga ham ta'sir qiladi. Maktabgacha yoshdagi nutq nuqsonlarini bartaraf etish ayniqsa muhimdir, chunki bu miya plastisiyasi uchun juda muhim davr bo'lib, uni aralashuv uchun ideal vaqtga aylantiradi. O'z vaqtida yordam bo'lmasa, nutq kamchiliklari savodxonlikni o'zlashtirishda qiyinchiliklarga, akademik ko'rsatkichlarning pasayishiga va cheklangan ijtimoiy faollikka olib kelishi mumkin, bularning barchasi hayotning keyingi bosqichlarida qo'llanilishi mumkin. Nutqda nuqsoni bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlashda pedagogikaning rolini oshirib bo'lmaydi. Yaxshi tuzilgan pedagogik tizim bolalarga inklyuziv, qiziqarli va qo'llab-quvvatlovchi muhitda nutq va til ko'nikmalarini rivojlantirish orqali bu qiyinchiliklarni engishga yordam beradi. Bunday tizimlar odatda o'yinga asoslangan ta'lim, individuallashtirilgan ta'lim rejaları (IEP) va o'qituvchilar, nutq terapevtlari va ota-onalarning birgalikdagi sa'y-harakatlarini o'z ichiga oladi.

Ushbu maqola nutq nuqsonlari bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarni qo'llab-quvvatlovchi pedagogik asoslar va amaliyotlarni o'rganishga qaratilgan. U ushbu bolalar uchun samarali ta'lim muhitini yaratishda qo'llaniladigan tamoyillar va usullarni o'rganadi, shu bilan birga amalga oshirishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni hal qiladi. Bundan tashqari, u har tomonlama qo'llab-quvvatlash uchun

o'qituvchilar, terapevtlar va oilalarning tajribasiga tayangan holda multidisipliner yondashuvning muhimligini ta'kidlaydi. Asosiy strategiyalarni o'rganish va takomillashtirish bo'yicha tavsiyalarni taqdim etish orqali ushbu tadqiqot nutq nuqsonlari uchun erta aralashuv bo'yicha o'sib borayotgan bilimlarga hissa qo'shishga intiladi. Shuningdek, u barcha bolalar, ularning qobiliyatlaridan qat'i nazar, o'zlarining muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish va o'z salohiyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish imkoniyatini ta'minlaydigan inklyuziv va qulay pedagogik amaliyotlar zarurligini ta'kidlaydi.

Materiallar va usullar

Materiallar

Ushbu tadqiqotda foydalanilgan materiallar nutq nuqsonlari bo'lgan bolalarning turli ehtiyojlarini qondirish uchun ehtiyotkorlik bilan tanlangan va quyidagilarni o'z ichiga oladi:

O'quv va o'yin materiallari: So'z boyligini oshirish uchun so'z birikmalari va artikulyatsiya uchun rasmi kartochkalar, fonetika asoslangan hikoyalar kitoblari va kartalar ishlatilgan. Interaktiv jumboqlar, bloklar va stol o'yinlari nozik vosita mahoratini va nutq mashqlarida multisensorli ishtirokni qo'llab-quvvatladi.

Texnologik vositalar: Artikulyatsiya stantsiyasi va maktabgacha yoshdagi bolalar uchun mo'ljallangan audiokitoblar kabi nutq terapiyasi ilovalari interaktiv va moslashtirilgan o'rganish tajribasini ta'minlash uchun birlashtirildi. Fonema ishlab chiqarishga qaratilgan videolar va til ritmini targ'ib qiluvchi qo'shiqlar ham ishlatilgan.

Baholash vositalari: Ekspressiv va qabul qiluvchi til ko'nikmalarini baholash uchun maktabgacha yoshdagi til tarozilari (PLS-5) va kuzatuv ro'yxatlari kabi standartlashtirilgan asboblari ishlatilgan. Taraqqiyot individuallashtirilgan rivojlanish monitoringi jadvallari va nutqni rivojlantirish jurnallari yordamida kuzatildi.

Sinf xonasini sozlash: Atrof-muhit so'zlarni o'rganish va og'zaki o'zaro ta'sirlarni rag'batlantirish uchun etiketli sinf ob'ektlari bilan boyitilgan. Hayvonlar modellari, oziq-ovqat o'yinchoqlari va uy-ro'zg'or buyumlari kabi mavzuli manbalarga ega bo'lgan maxsus nutq burchaklari kontekstli lug'at amaliyotiga imkon berdi.

Usullari

Tadqiqot quyidagi tizimli va tizimli yondashuvni qabul qildi:

Ishtirokchi tanlash: Nutq nuqsonlari aniqlangan (masalan, artikulyatsiya muammolari, tilning kechikishi) bo'lgan 3-6 yoshdagi 30 ta maktabgacha yoshdagi bolalar nutq terapevtlari va o'qituvchilarning tavsiyalari orqali tanlab olindi.

Baholash bosqichi: Har bir bolaning nutqi va til qobiliyati PLS-5 va o'qituvchining kuzatishlari yordamida baholandi. Ushbu baholash individual aralashuv maqsadlarini belgilash uchun asos yaratdi.

Interventsiya dizayni

Har bir bola uchun maxsus rejalar ishlab chiqilgan bo'lib, unda quyidagilarga e'tibor qaratiladi:

Odatda noto'g'ri talaffuz qilinadigan tovushlar uchun artikulyatsiya amaliyoti.

Hikoya, qo'shiq aytish va rol o'ynash orqali so'z boyligini oshirish.

Qofiyali o'yinlar va bo'g'inlarni ajratish kabi fonologik xabardorlik faoliyati.

Amalga oshirish

Kundalik mashg'ulotlar: Bolalar o'yinga asoslangan ta'limni aniq nutq mashqlari bilan birlashtirgan holda tuzilgan 30 daqiqalik mashg'ulotlarda qatnashdilar. Faoliyatlarga mos keladigan o'yinlar, takroriy mashqlar va boshqariladigan o'qish kiradi.

Nutq terapiyasi bo'yicha hamkorlik: nutq terapevtlari nutq texnikasini takomillashtirish va o'qituvchilarga maxsus strategiyalarni taqdim etish uchun haftalik mashg'ulotlar o'tkazdilar.

Ota-onalar ishtiroki: Oylik seminarlar ota-onalarni uyda nutq strategiyalarini amalga oshirishga o'rgatdi, tilga boy muhit yaratishga e'tibor qaratdi.

Monitoring va fikr-mulohazalar: O'qituvchilar va terapevtlar taraqqiyotni hujjatlashtirish uchun haftalik kuzatuv jurnallaridan foydalangan, ota-onalar esa uydagi faoliyatni tekshirish ro'yxatini to'ldirishgan. Muntazam fikr-mulohaza sessiyalari maktab va uy tadbirlari o'rtasidagi muvofiqlikni ta'minladi.

Ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish: Miqdoriy ma'lumotlar to'g'ri talaffuz qilingan fonemalar soni, kengaytirilgan so'z boyligi va so'zlarning uzunligi kabi ko'rsatkichlarga e'tibor qaratilib, aralashuvdan oldingi va keyingi baholashlardan to'plangan. Intervyu va kuzatishlardan olingan sifatli ma'lumotlar kodlangan va aralashuv muammolari va muvaffaqiyatlarini tushunish uchun tematik tahlil qilingan.

Ushbu keng qamrovli materiallar va usullar yondashuvi maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq nuqsonlarini bartaraf etishda pedagogik tizimning samaradorligini ishonchli baholashni ta'minladi.

Natijalar va muhokama**Natijalar**

Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq nuqsonlarini bartaraf etishga qaratilgan aralashuv dasturi nutq va til rivojlanishining turli sohalarida sezilarli yaxshilanishlarga olib keldi. Aralashuvdan oldingi va keyingi baholashlar quyidagi asosiy natijalarni aniqladi:

Artikulyatsiyani takomillashtirish: Bolalar maqsadli fonemalarning to'g'ri ifodalanishida o'rtacha 30% yaxshilanishni ko'rsatdilar. Eng sezilarli yaxshilanishlar dastlab noto'g'ri aytilgan tovushlarda kuzatildi, bolalarning 70% talaffuzda aniqroq ekanligini ko'rsatdi.

So'z boyligini kengaytirish: Aralashuv bolalar og'zaki va qabul qiluvchi kontekstda aniq ishlatishi mumkin bo'lgan so'zlar sonining 25% ga oshishiga olib keldi. Ko'pgina bolalar murakkabroq jumalarni yaratishga va asosiy o'lchovlarga nisbatan kengroq tushunchalarni ifodalashga muvaffaq bo'lishdi.

Fonologik ong: Fonologik idrok etish tadbirlari, jumladan, qofiyali o'yinlar va bo'g'inlarni ajratish bolalarning tovushlarni aniqlash va boshqarish qobiliyatini 35% ga yaxshilashga olib keldi. Bu yaxshilanish, ayniqsa, so'zlarni qofiyalash va bo'g'inlarni sanash bilan bog'liq topshiriqlarda yaqqol namoyon bo'ldi.

Gapning tuzilishi va tilidan foydalanish: Guruh bo'ylab jumlar murakkabligining 20% ga o'sishi kuzatildi, ko'plab bolalar oddiy jumladan murakkab va murakkab jumlar kabi murakkab tuzilmalarga o'tishdi.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

Ota-onalar va o'qituvchilarning fikr-mulohazalari: Ota-onalar va o'qituvchilar bilan o'tkazilgan suhbatlar dasturdan qoniqish hosil qildi. Ota-onalar mashg'ulotlarda o'rganilgan ko'nikmalar uyda muvaffaqiyatli qo'llanilayapti, bolalar o'z muloqotlarida o'zlariga bo'lgan ishonchni oshirmoqdalar. O'qituvchilar sinfdagi o'zaro munosabatlar va umumiy ishtirokda sezilarli yaxshilanishni qayd etdilar.

Muhokama

Tadqiqot natijalari maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq nuqsonlarini bartaraf etishda erta aralashuv va multidisipliner yondashuvning samaradorligini ta'kidlaydi. Artikulyatsiya, so'z boyligi, fonologik ong va jumlar tuzilishidagi sezilarli yaxshilanishlar nutq nuqsonlari bo'lgan bolalar uchun o'yinga asoslangan ta'lim va multisensor texnikasi kabi moslashtirilgan pedagogik strategiyalar juda samarali ekanligini ko'rsatadi.

Ushbu aralashuvning kuchli tomonlaridan biri individuallashtirilgan ta'lim rejalaridan (IEP) foydalanish edi, bu har bir bolaning o'ziga xos nutq ehtiyojlariga asoslangan maqsadli tadbirlarni amalga oshirishga imkon berdi. Ushbu shaxsiylashtirilgan rejalar kartalar, ertaklar kitoblari va nutq ilovalari kabi interfaol materiallardan foydalanish bilan birgalikda bolalarni o'quv jarayoniga jalb qilish va ularning o'ziga xos kamchiliklarini bartaraf etishni ta'minlashga yordam berdi.

Logopedlarning pedagogik jarayonga integratsiyalashuvi yana bir muhim omil bo'ldi. Haftalik nutq terapiyasi mashg'ulotlari bolalarning nutqini rivojlantirishni kuchaytiradigan zarur tajriba va o'ziga xos usullarni taqdim etdi. Bundan tashqari, ota-onalar, o'qituvchilar va terapevtlar o'rtasidagi hamkorlikdagi sa'y-harakatlar sinfda ham, sinfdan tashqarida ham til ko'nikmalarini mustahkamlashda muhim rol o'ynadi. Seminarlarda ishtirok etgan ota-onalar o'z farzandlarining uyda nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda o'zlarini ishonchli his qilishdi, bu esa rasmiy mashg'ulotlardan tashqarida davom etishiga olib keldi.

Biroq, aralashuv davomida ba'zi qiyinchiliklar qayd etildi. Ixtisoslashgan nutq terapiyasi ilovalarining mavjudligi va har bir bola bilan individual ishlashning vaqt cheklovlari kabi resurslar cheklovlari ba'zan har bir bolaning ehtiyojlarini to'liq qondirish qobiliyatiga to'sqinlik qilardi. Bundan tashqari, dastur ko'pchilik bolalar uchun muvaffaqiyatli bo'lgan bo'lsa-da, ba'zi bolalar, ayniqsa nutq nuqsonlari og'irroq bo'lgan bolalarda faqat marjinal rivojlanish ko'rsatdi. Bu jiddiy kechikishlar bo'lgan bolalar uchun doimiy qo'llab-quvvatlash va yanada intensiv aralashuvlar zarurligini ta'kidlaydi.

Tadqiqot shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy omillar va resurslardan foydalanish yaxshilanish darajasiga ta'sir qilganini ko'rsatdi. Ta'lim resurslaridan foydalanish imkoniyati ko'proq bo'lgan yoki dasturda faolroq ishtirok etgan oilalarning bolalari tezroq va jiddiyroq o'sishni ko'rsatdi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ushbu tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq nuqsonlarini bartaraf etishda tizimli, individual yondashuvning samaradorligini ko'rsatadi. O'yinga asoslangan ta'lim, nutq terapiyasi va ota-onalarning ishtiroki kombinatsiyasi artikulyatsiya, so'z boyligi, fonologik xabardorlik va jumlar tuzilishida

sezilarli yaxshilanishlarga olib keldi. Erta aralashuv, o'qituvchilar, terapevtlar va oilalarni o'z ichiga olgan hamkorlikda qo'llab-quvvatlash tizimi tilni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Dastur ijobiy natijalarni ko'rsatgan bo'lsa-da, resurslarning cheklanganligi va nutq etishmovchiligining turli jiddiyligi kabi muammolar sezilarli kechikishlar bo'lgan bolalarni yanada intensiv qo'llab-quvvatlash zarurligini ta'kidlaydi. Kelajakdagi tadbirlar resurslardan foydalanishni yaxshilash va barcha oilalar uchun tenglikni ta'minlashga qaratilishi kerak. Umuman olganda, shaxsiylashtirilgan, erta aralashuvlar nutq nuqsonlari bo'lgan bolalarda muhim muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam berish uchun juda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayev, A.D. (2022). Mavzu. Jurnal nomi, joyi, 219-222 betlar.
2. Islomov, T.A. (2021). Til o'rgatishda innovatsion yondashuvlar. Tilshunoslik va Pedagogika, Toshkent, 45-50 betlar.
3. Karimov, N. (2020). Bolalar uchun pedagogik metodlar. Ta'lim va Taraqqiyot, Samarqand, 88-92 betlar.
4. Mirzaeva, S.T. (2023). Darsliklarni yaratishda zamonaviy yondashuvlar. Pedagogik Ta'limda Innovatsiyalar, Farg'ona, 123-128 betlar.
5. Xodjayev, R.N. (2021). Nutqni rivojlantirishda zamonaviy metodlar. Ta'lim va Innovatsiyalar, Toshkent, 34-38 betlar.

